

Особливості використання наявних туристсько-краєзнавчих ресурсів Івано-Франківщини в організації виховної роботи дитячо-юнацького туризму

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)

Постановка проблеми. В умовах розбудови української державності відбуваються суттєві зміни і в освітній галузі. Особливого значення у навчально-виховному процесі сучасної школи набуває формування у молоді любові до рідного краю, патріотизму, відродження духовності.

У дитячо-юнацькому туризмі закладені широкі можливості для навчання і виховання, підвищення культурного й інтелектуального рівня дітей та молоді, формування особистості.

Одним з ефективних інструментів успішного вирішення зазначених проблем є використання існуючих туристсько-краєзнавчих ресурсів в організації виховної роботи в дитячо-юнацькому туризмі.

Окремі аспекти використання туризму і краєзнавства у навчально-виховному процесі школи висвітлені в працях ряду фахівців [1, 10]. Проте актуальними залишаються питання, що пов'язані з комплексним використанням наявних туристсько-краєзнавчих ресурсів Івано-Франківської області в гармонійному розвитку особистості школярів.

Мета роботи – здійснити комплексну характеристику історико-культурних, природно-рекреаційних ресурсів Івано-Франківської області й на цій основі розробити туристські маршрути для школярів.

Методи дослідження – аналіз спеціальної науково-методичної літератури, картографічний аналіз.

Результати дослідження. *Туристсько-рекреаційний комплекс Івано-Франківської області.* Івано-Франківська область зі своїми неповторними краєвидами належить до найбільш мальовничих куточків в Україні. Тут до послуг відпочиваючих, туристів цілюще повітря, чисті ріки, багаті дарами ліси і гори.

Третину території області займають гори, що позначені на карті як Східні Карпати та складаються з кількох масивів: Горгани, Черногора, Гринява, Чивчини. У Чорногірському хребті, на межі із Закарпаттям, підноситься найвища гора України – Говерла (2061 м). Кліматичні умови – м'яка зима і тепле літо – сприяють цілорічному відпочинку та лікуванню.

Ріки, здебільшого швидкоплинні, утворюють каскади й водоспади, що є цінним для водного туризму. Найбільшими ріками є Дністер, Прут, Чорний і Білий Черемоші, Лімниця. Остання вважається найчистішою річкою в Європі.

Карпатський регіон славиться багатством мінеральних вод. Серед мінеральних джерел Івано-Франківщини найбільш відоме "Горянка" з водою, аналогічною за дією до трускавецької "Нафтусі". У с. Новий Мізунь Долинського району для лікування опорно-рухового апарата використовуються торфове болото і мінеральні води курорту Черче. Лікувальні можливості джерела "Буркут" для лікування внутрішніх органів були відомі ще в XIX столітті.

В Івано-Франківській області виділено 365 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, у тому числі 30 заказників, 99 пам'яток природи, дев'ять дендропарків, вісім пам'яток садово-паркового мистецтва, 212 заповідних урочищ, 4 232 пам'ятки історії та культури [2].

На теренах області діє більше 100 рекреаційних закладів (санаторії, туркомплекси, бази відпочинку, спортивно-оздоровчі табори), які одночасно можуть прийняти до 15 тисяч туристів.

Серед мальовничої місцевості долини Пруту на території Карпатського національного природного парку (КНПП) розміщені відомі в Україні гірсько-кліматичні курорти Яремче, Микуличин, Татарів. Тут є сучасні рекреаційно-оздоровчі заклади (санаторії "Прикарпатський", "Яремче", "Смерічка" та ін.). Загалом на ділянці Яремче–Татарів розміщено більше двадцяти туристично-оздоровчих закладів.

Заслужують на увагу в Карпатському НПП зони відпочинку "Воротиці", "Закуток" (обидві – Підліснівське лісництво), "Женець" (Женецьке лісництво), "Ребровач", "Трамплін" (обидві – Татарівське лісництво), "Говерла", "Багончик" (обидві – Ворохтянське лісництво), "Гострий ґрунь" (Вороненківське лісництво), "Карпатський дивосвіт" (Яблунецьке лісництво). У рекреаційних зонах

парку нині облаштовано і функціонують 12 науково- та еколого-пізнавальних стежок загальною протяжністю 400 км (із них 110 км – марковані) [3].

Найпопулярнішими є маршрути по Чорногірському хребту.

У Чорногорі та Прилімнянських Горгонах розміщено багато унікальних природних екосистем, які приваблюють увагу туристів.

Усі необхідні умови для розвитку рекреаційної галузі має Долинський регіон. До найважливіших природних рекреаційних ресурсів належать мінеральні води. У смт Вигода успішно функціонує реконструйована вузькоколейка (проект “Карпатський трамвай”).

Наданням послуг із гірськолижного туризму спеціалізується туристичний комплекс “Буковель”, що розміщений у с. Поляниця Яремчанської міськради. У “Буковелі” створені найсучасніші можливості для гірськолижного спорту: крісельні та бугельні підйомники, навчальний центр, під’їзні шляхи з паркінгами, прокат спорядження. До послуг туристів більше 50 км трас різної протяжності й складності, у т. ч. для сноубордингу. Крім того, на гірських лижах можна покататися в м. Косові, смт Ворохта, а також у с. Яблуниця Яремчанської міськради та с. Ільці Верховинського району.

Не менше туристів цікавлять неперевершена архітектура, традиції, народне мистецтво, фольклор, самобутній побут місцевого населення, котрий зовсім не такий, як у мешканців інших регіонів.

Історико-архітектурні пам’ятки Івано-Франківщини. Івано-Франківщина приваблює туристів також своїми історико-архітектурними пам’ятками.

За кількістю пам’яток архітектури і містобудування область займає третє місце в Україні. Нині на обліку та під охороною держави в області нараховується з найдавніших часів (XII ст.) і до XX ст. включно 1423 пам’ятки архітектури, із них 513 культових споруд – 482 церкви (335 дерев’яних і 127 мурованих), 24 костели та сім синагог [4].

Більшість архітектурних пам’яток тісно пов’язані з історичним минулим краю і мають багатовікову історію. Вони втілюють майже всі відомі архітектурні стилі: готику, ренесанс, бароко, класицизм XIX ст. Найдавніші історико-архітектурні пам’ятки розміщені в стародавньому Галичі.

Дослідження, проведені в 1936–1937 рр. Ярославом Пастернаком, виявили найрізноманітніші декоративні фрагменти, які прикрашали Успенський собор: розмальовані фрески та мозаїка, уламки круглих колон, різьблені капітелі, уламки фігурних карнизів, білі алебастрові й полив’яні кольорові керамічні плити підлоги та інше, що свідчить про розкішне внутрішнє і зовнішнє оздоблення храму.

Справжньою перлиною давньогалицької архітектури є церква Святого Пантелеймона – унікальна пам’ятка білокам’яного зодчества, науковий інтерес до якої не згасає до сьогодні [5].

У центрі сьогоднішнього міста Галича збереглася з давніх віків церква Різдва Христового – пам’ятка архітектури XIII–XIV ст.

Біля залишків фундаменту Успенського собору XII ст. у с. Крилосі збереглася будівля пізнішого періоду – Успенська церква XVI ст.

На Замковій горі, у центрі сучасного Галича, розміщений Галицький Старостинський замок. Археологи вважають, що замок у XIV ст. був дерев’яним, а з XVII ст. – кам’яним [7]. У наші дні проведена реконструкція замку.

Найбагатшим спадком серед історико-архітектурних пам’яток Рогатинського району є сакральні споруди. У місті Рогатині збереглося декілька архітектурних пам’яток, зокрема церква Різдва Богородиці кінця XIV ст. розміщена неподалік Ринкової площі.

Неподалік від центру Рогатина збереглася одна з найдавніших дерев’яних церков на Україні. Документальних свідчень, які б указали на час побудови Святодухівської церкви, не виявлено. Споруду названо у грамоті Йова Борецького, датованій 1627 р. Проте архітектура її має багато спільних рис з архаїчним типом галицьких дерев’яних церков XV–XVI ст. У церкві збереглися ікони XVI ст. Тому сьогодні найбільш вірогідною датою її побудови залишається 1598 р. [6].

Серед оборонних споруд середньовіччя, які стали історико-архітектурними пам’ятками, значне місце займає Пнівський замок. Розміщений у самому передгір’ї Карпат, неподалік ріки Бистриця, замок був споруджений власником Надвірної Миколою Куропатвою наприкінці XVI ст.

Замок, порівняно з іншими замками Прикарпаття, зберігся непогано і є надзвичайно цікавою та цінною пам’яткою військово-оборонної архітектури XIV–XVII ст., німим свідком бурхливої історії нашого краю [8].

Серед шляхетських укріплень на берегах Дністра привертають увагу Раковецький і Чернелицький замки в Городенківському районі. Перший збудований у середині XVII ст. біля села Раківці галицьким підчашним Домініком Войцехом Беневським. Він розміщений на високому скелястому

правому березі річки Дністра. Значно кращий стан замку в с. Чернелиці. Він був побудований у середині XVII ст. вроцлавським воєводою Михайлом Чорторийським на правому березі р. Дністер.

У період Середньовіччя укріплювалися також монастирі. Прикладом подібної практики на Прикарпатті є найбільш відомий в Україні православний чоловічий монастир Скит Манявський, заснований у 1611 р. Іваном Княгиницьким у с. Манява Богородчанського району.

Архітектурний монастирський комплекс будівель становить ансамбль кам'яних та дерев'яних споруд, обгороджених високою кам'яною стіною з вежами-бійницями – вдалий синтез гірського рельєфу і фортифікаційних забудов. Між схилами гір, покритих вічнозеленою смерекою, із трьох сторін омивається водами правої притоки ріки Маняви (р. Скитець). То було місце для молитви, очищення, сповіді та причастя, а також – надійне сховище під час нападів кримських татар і турецьких поневолювачів [9]. Нині монастирський комплекс відреставровано.

Під охороною держави перебуває монастир святих отців Василіан XVIII ст. у с. Гошеві Долинського району.

Цікавими пам'ятками архітектури є також костели, побудовані XVIII ст. у стилі пізнього бароко, у Городенці, Гвіздці та Богородчанах.

Великий інтерес викликають дерев'яні храми, зокрема Гуцульщини і Бойківщини, які є справжніми шедеврами української архітектури й народного будівництва.

Цікавими в області є пам'ятки промислового та інженерного будівництва, передусім це унікальна доменна піч, збудована в 1810 р. в урочищі Ангелів (поблизу с. Ясень) Рожнятівського району. До наших днів дійшли лише її руїни. Подібних пам'яток виробництва заліза в Україні немає. У містах Долина та Болехів збереглися дотепер солеварні кінця XIX – початку XX століття – єдиний в Україні приклад солеварних споруд. Збереглися в Богородчанському, Верховинському, Долинському та інших районах дерев'яні млини і кузні. З інженерних споруд слід назвати залізничні кам'яні віадуки у Ворохті, металевий міст через Дністер у Галичі та інші. Цікавою є пам'ятка архітектури – обсерваторія на горі Піп Іван у Верховинському районі.

Нижче подаються велосипедні й пішіходні маршрути, які ознайомлюють мандрівників із туристсько-красназнавчими ресурсами краю.

Велосипедні маршрути з м. Івано-Франківська Галич – столиця Галицько-Волинської держави

Довжина маршруту – 35 км. Тривалість – 1 день.

Маршрут пролягає до унікальних пам'яток “Давнього Галича”, які входять до однойменного Національного заповідника.

Основні пункти на маршруті: села Ямниця, Крилос, Шевченкове, м. Галич

Скелі Довбуша. Гошівський монастир

Довжина маршруту – 87 км. Тривалість – 2 дні.

Маршрут пролягає до урочища Заломи, біля с. Бубнище, що поряд із м. Болехів, де посеред букового лісу, на висоті 600 м над рівнем моря височіє диво природи – Скелі Довбуша.

У с. Гошів зберігся монастир Святого Василя Великого, відомий через чудотворну ікону Божої Матері, що прославилася чудесами.

Основні пункти на маршруті: м. Калуш – м. Долина – с. Гошів – м. Болехів – с. Бубнище.

Твердині Городенківщини

Довжина маршруту – 92 км. Тривалість – 2 дні.

Маршрут пролягає до замків Городенківщини – твердинь, які були незмінними вартовими цього квітучого придністровського краю з давньою поетичною назвою – Покуття.

У м. Городенка відвідуємо костел непорочного Зачаття Діви Марії. Творцями знаменитої пам'ятки барокової архітектури є архітектор Бернард Меретин і скульптор Йоган Георг Пінзель.

Основні пункти на маршруті: м. Тисмениця – м. Тлумач – с. Раковець – смт Чернелиця – м. Городенка.

Яремче – “Перлина Карпат”

Довжина маршруту – 95 км. Тривалість – 2 дні.

Маршрут пролягає до Яремчі – міста обласного підпорядкування, яке стало відомим центром туризму і курорту Прикарпаття.

У місті зосереджено кілька пам'яток історії і культури загальнодержавного та місцевого значення, а унікальні природні ландшафти знані не тільки в Україні, а й далеко за її межами.

Основні пункти на маршруті: м. Надвірна – смт Делятин – с. Дора – м. Яремче – с. Микуличин – с. Татарів – смт Ворохта.

Пішохідні маршрути

По Чорногірському хребту

Протяжність маршруту – 35 км. Тривалість – 2–3 дні.

Маршрут починається від навчально-спортивної бази “Заросляк”, проходить верхами найвищого в Україні хребта – Чорногори.

Нитка маршруту проходить по території Карпатського національного парку і включає такі пункти: г. Говерла (2061 м над рівнем моря) – г. Брескул (1911) – г. Пожижевська (1822) – г. Данцев (1848) – г. Туркул (1933) – озеро Несамовите – г. Ребра (2001) – г. Бребенескул (2036) – г. Менчул (1999) – г. Дземброня (1887) – г. Піп Іван (2022) – озеро Марічейка – полонина Веснарка – високогірне лісництво КНПП – с. Шибене – кінцевий пункт маршруту. Рекомендовані місця ночівлі – біля озер Марічейка, Бребенескул та Несамовите. Джерела води є біля озер, на вершині г. Бребенескул та на сідловині між Брескулом і Говерлою.

По Центральних Горганах

Протяжність маршруту – 49 км. Тривалість – 2–3 дні.

Початковим пунктом маршруту є міст через р. Кузьминець правої притоки р. Лімниці. Неподальк вихідного пункту в урочищі Підлюте розміщені “Кедрові палати”. Йдемо по лісовій дорозі правим берегом р. Кузьминець. Через 7 км лісова дорога закінчується. Далі в південно-східному напрямі рухаємося стежкою. Вона серпантином, через хвойний ліс виходить на полонину Середню, яка лежить у сідловині між вершинами г. Висока – г. Середня. Із полонини здійснюємо радіальний вихід на г. Середню.

Від сідловини через зарослі гірської сосни рухаємося на південний захід, до схилу хребта Матагів. По хребту в східному напрямі виходимо на вершину г. Висока (1803), а далі в південно-східному напрямі через 0,5 годин виходимо на г. Ігровище (1804).

Із вершини Ігровища в південному напрямку здійснюємо 3 км спуск на полонину Погар. Далі в західному напрямі, через 2,5 км, стежка виходить на схили відрогів Сивулі. Продовжуємо рух на південний схід. Спочатку хвойним лісом, а пізніше кам'янистими осипами піднімаємося на вершини гір Боревка (1595 м над рівнем моря), Лопушна (1694), Велика Сивуля (1836), Мала Сивуля (1818).

Із г. Сивуля відкривається чудова панорама на вершини Українських Карпат. Спуск з г. Сивуля здійснюємо у південному напрямі. Приблизно через 40–50 хв підходимо до руїн колишньої польської прикордонної застави, що розміщено на полонині Рущина.

Дальше наш маршрут пролягає до мальовничого урочища Пекло, яке лежить за 0,5 км на схід від полонини Рущина. Від урочища Пекло слід продовжити рух у східному напрямі. Приблизно через 3,5–4 год стежка сходить до с. Максимець, яке є кінцевим пунктом маршруту.

Рекомендовані місця ночівлі – полонини Погар та Рущина.

Висновок. Використання туристсько-краєзнавчих ресурсів Івано-Франківської області дає можливість юним мандрівникам різнопланово вивчати свій рідний край, формувати у школярів патріотичні почуття, бережне ставлення до природних багатств краю, історико-культурних пам'яток, звичаїв і традицій своєї рідної землі.

Література

1. Гілецький Й. Р. Популярно про Українські Карпати та основні пішохідні маршрути.– Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007.– 176 с.
2. Маланюк Т. З. Туристично-рекреаційний комплекс Прикарпаття: його стан і перспективи розвитку // Краєзнавець Прикарпаття.– 2003.– № 1.– С. 66–68.
3. Маланюк Т. З. Сучасний стан і перспективи розвитку туристично-рекреаційного комплексу в Івано-Франківській області // Оптимізація процесу фізичного виховання в системі освіти: Матеріали Всеукр. наук. конф.– Т., 2003.– С. 22–23.
4. Маланюк Т. З. Історико-архітектурні пам'ятки Івано-Франківщини як об'єкти туризму // Краєзнавець Прикарпаття.– 2004.– № 4.– С. 58–61.

5. Маланюк Т. З. Використання архітектурної спадщини княжого Галича в туристичних маршрутах та екскурсіях // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення: Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф.– Л.: ЛДДФК, 2004.– С. 26–28.
6. Маланюк Т. З. Туристсько-краєзнавчі дослідження: Зб. наук. ст.– К., 2007.– Вип. 7.– С. 147–155.
7. Маланюк Т. З. Пам'ятки оборонного значення Івано-Франківщини як об'єкти туризму // Розвиток туристичної індустрії в Україні: реалії та перспективи: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (27–29 трав. 2004 р.).– Т.: Стародубець, 2004.– С. 140–146.
8. Mytskan B., Malanyuk T., Gumenyuk G. etc. Tourist resources of Precarpathian region // Tourism towards European integration and globalization.– Rzeszów, 2005.– P. 55–64.
9. Мицкан Б., Маланюк Т., Горішевський П., Луцький Я. Туристичні ресурси Прикарпаття // Регіональний наук.-метод. альм.– Івано-Франківськ, 2005.– № 5.– С. 69–72.
10. Трефяк Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі.– Івано-Франківськ, 2002.– 110 с.

Анотації

У статті розглядається загальна характеристика туристсько-краєзнавчих ресурсів Івано-Франківської області й необхідність використання їх у дитячо-юнацькому туризмі. Описані пішохідні та велосипедні туристичні маршрути.

Ключові слова: туристсько-рекреаційний комплекс, історико-архітектурні пам'ятки, туристичні маршрути.

В статье рассматривается общая характеристика туристско-краеведческих ресурсов Ивано-Франковской области и необходимость использования их у детско-юношеском туризме. Описаны пешие и велосипедные туристические маршруты.

Ключевые слова: туристско-рекреационный комплекс, историко-архитектурные памятники, туристические маршруты.

The article reveals the general characteristic of touristic-regional resources of Ivano-Frankivsk region and the necessity of its usage in childish-youthful tourism. Pedestrian and bicycle touristic routes are described.

Key words: touristic-recreational complex, historic-architectural monuments, touristic routes.